

Андрій Крижанівський
(Україна)

ТРИКРЕЙЦАРІВКА ЛЕОПОЛЬДА I З 1699Р. БЕЗ НОМІНАЛУ

Серед маси трикрейцарівок австрійського імператора Леопольда I хотів би виділити одну цікаву монету, на якій не вказано номіналу – тобто цифри 3 (фото 1), що зазвичай позначається на аверсі у овальному картуші під портретом монарха (фото 2).

Фото 1. Стандартна трикрейцарівка Леопольда I

Фото 2. Срібна монета Леопольда I (трикрейцарівка?) з 1699р. без означення номіналу – цифри 3 під портретом монарха на аверсі

Ця монета карбована у Сілезії, що входила у XVII-XVIII ст. в склад Священної Римської імперії. Дата її випуску 1699 рік. Атрибуувати трикрейцарівку можна за ініціалами мінцмайстра F. N. – Франца Новака. Він працював на сілезьких монетних дворах – у 1699-1702 роках на монетному дворі у Ополе, а потім у Вроцлаві у 1704-1723 роках¹. За загальним виглядом штемпеля монета походить із монетного двору в Ополе.

Які причини призвели до появи такої монети? Можна вважати її помилкою різчика штемпелів, котрий забув вирізати на штемпелі номінал трикрейцарівки, а ніхто з контролюючих осіб на монетному дворі цього не зауважив. Така ймовірність є доволі високою. Однак можна припустити й інше. При детальному огляді монети впадає у вічі золотиста патина чи наліт на полі монети – на аверсі і на реверсі. Не виключено, що ця трикрейцарівка карбована штемпелем дуката. Про випадки карбування на опольському монетному дворі монет з іншого металу, ніж встановлено монетною ординацією для даного номіналу, подає J. Ceinek, *Österreichische, Ungarische, Bömische und Schlesische Münzprägungen v. 1519-1705*, Wien 1936. Так, за його даними в Ополе неодноразово карбували в золоті грешелі, які мали б бути мідними (у 1680, 1686-1690, 1693, 1694, 1696 та 1699 роках), чотири гелери у 1654 році та фірер у 1699 році. У випадку нашої монети замість золота могло бути використано срібло. Можливо при припиненні карбування дукатів збережений штемпель використали для випуску трикрейцарівки, або це був пробний відтиск дуката в сріблі.

Вивчення спеціалізованих каталогів сілезьких монет Леопольда I дало такі результати².

Найсоліднішою публікацією стосовно австрійських монет від 1657р. до 1740р. є CORPUS NUMMORUM AUSTRIACORUM (CNA). Том 5. LEOPOLD I – KARL VI (1657-1740), виданий віденським Kunsthistorisches Museum у 1975 році. Його автор Гельмут Юнгвірт³ на сторінці 101 під номером 12 наводить інформацію про трикрейцарову срібну монету (Groschen) з опольської монетарні з ініціалами мінцмайстра F. N., зазначаючи при цьому, що на ній немає позначення номіналу і вона легша від «грошена». З цієї примітки випливає, що Гельмут Юнгвірт має сумнів, чи маємо справу з трикрейцаровиком без нанесення номіналу, чи з карбуванням в сріблі дуката. Гельмут Юнгвірт вказує, що вага наведеної ним монети є меншою від трикрейцарівок. Вага нашої монети – 1,50 г і діаметр 20-22 мм. За даними метрології інших трикрейцарових монет Леопольда I, який визначив чеський нумізмат І. Галачка на базі 22 трикрейцарівок їх середня вага складає 1,59г і діаметр 21,5 мм.⁴ Тобто наша монета дійсно дещо легша від стандартної ваги трикрейцарівки, як і зазначав Г. Юнгвірт. Проте фотографії цієї монети автор каталогу не наводить.

Згаданий чеський нумізмат І. Галачка наводить інформацію, що в Ополе Леопольд I карбував дукати у 1699 р. та 1700 р. (фото 3). Подає фото дуката з 1700 році, але з інакшим, ніж на нашій монеті, реверсом, на якому ініціали F.N. нанесені в легенді під орлом, а не біля орла. Фото дуката з 1699р. не наводить, а в примітках до цієї монети зазначає з покликанням на CNA Гельмута Юнгвірта, що можливо є ще й дукат карбований у сріблі, що знаходиться у австрійському музеї Kunsthistorisches Museum Wien⁵.

Натомість у двох каталогах польських авторів з останніх років знаходимо більш конкретну згадку про нашу монету.

Турпу: 1650

Rok	Mincmistr	Typ	Citace	Značka	Poznámka
1699	Nowak	1650	CNA-101/2	mincm. v R	{?}, navíc Ag-od-ražek (WMK)
1700	Nowak	1650	Fr-709	mincm. v R	

I. Halačka. „Mince zemí Koruny české 1526-1856“. t. III. Kroměříž - 1988, s.776

Так у каталозі Д.Ейзенгарта і Р.Міллера подано срібну монету з ініціалами F. N. обабіч орла, карбовану в Опольє у 1699 р., яку вони назвали трикрейцарівкою без нанесення на монету номіналу⁶ (фото 4). Наведено і фотографію цієї монети.

926	1699	F - N po bokach orla, bez nominalu aw.: LEOPOLDUS (...) REX rw.: stempel odwrócony o 180°	R5	600	900	1500
927	1700	FN aw.: LEOPOLDUS·DG·R·I·S Ⓢ (...) rw.: ARCHID·AUS (...) BUR·SIL	—	80	120	200

920

923

926

927

D. Ejzenhart, R. Miller. „Monety 3-krajcarowe z mennic śląskich“. Wrocław – 2012, s.146 Nr 926

У іншому каталозі – П. Каліновського, автор інформує про наявність «проби в сріблі» дуката з 1699 р., проте не пише про яку конкретно монету йдеться, тобто чи

Nr	Nominał	Rok	Metal	Opis	III	II
----	---------	-----	-------	------	-----	----

652	Talar	1703	Ag 28,7g			1550,-
653	1/12 Dukata	1699	Au 0,28g			
654	1/6 Dukata	1678	Au 0,57g			

655	1/6 Dukata	1699	Au 0,57g			650,-
656	1/4 Dukata	1699	Au 0,85g			

657	1/2 Dukata	1697	Au 1,74g			1600,-
658	Dukat	1699	Au 3,42g			
659	Dukat	1699	Ag	Próba w srebrze		

P. Kalinowski. „Śląskie monety Habsburgów 1657-1705. Katalog lata 1657-1705”. *Kalety* - 2008, s. 86, nr 659

на ній є ініціали F. N., чи ні⁷ (фото 5). Не наведена тут і фото монети, тому можемо лише гадати, чи П. Каліновський мав на увазі ту ж саму монету, що і Д. Ейзенгарт та Р. Міллер, називаючи її, однак, пробою дуката в сріблі.

У кожному випадку – чи то помилка різчика штемпелів, чи то використання штемпелю дуката – маємо цікавий різновид сілезької трикрейцарівки.

ENDNOTES

1. Z. Petráň, *Ilustrovaná encyklopedie české, moravské a slezské numismatiky*, Praha 2010, s. 152.
2. Автор складає щирю вдячність п. Роберту Пеньковському з Вроцлава (Польща) за ласкаву допомогу у відшуванні згадок про розглядувану монету у спеціалізованих каталогах, що стосуються сілезького карбування Леопольда I.
3. H. Jungwirth, *CORPUS NUMMORUM AUSTRIACORUM (CNA). BAND V. LEOPOLD I - KARL VI (1657-1740)*, Vienna: Kunsthistorisches Museum 1975, s. 101.

4. J. Halačka, *Mince zemí Koruny české 1526-1856*, t. III, Kroměříž 1988, s. 781.
5. Ibidem, s. 776, (typ 1650).
6. D. Ejzenhart, R. Miller, *Monety 3-krajcarowe z mennic śląskich*, Wrocław 2012, str. 146, nr 926.
7. P. Kalinowski, *Śląskie monety Habsburgów. Katalog lata 1657-1705*, Kalety 2008, s. 86, nr 659.

Trójkrajcarówka Leopolda I z 1699 r. bez nominalu Streszczenie

Wśród masy trzykrajcarówek Leopolda I trafiła się jedna z 1699 r. z mennicy Opole z inicjałami F. N. bez oznakowania nominalu „3”. Czy to błąd rytownika, czy odbitka dukata w srebrze? W katalogu „Corpus nummorum Austriacorum” (Wien 1975) Helmut Jungwirth podaje taką monetę, z wagą mniejszą od trzykrajcarówki, z przypuszczeniem że to dukat bity w srebrze. Badacze traktują tę monetę w różny sposób. Czeski badacz J. Halačka oraz polski autor katalogu śląskich monet Habsburgów P. Kalinowski podają ją jako odbitkę dukata w srebrze. D. Ejzenhart, R. Miller włączyli ją w swój katalog „Monety 3-krajcarowe z mennic śląskich”. O przypadkach bicia w opolskiej mennicy monet z innego metalu, niż zaznaczono w ordynacji menniczej dla pewnego nominalu, podaje J. Ceinek w *Österreichische, Ungarische, Bömische und Schlesische Münzprägungen v. 1519-1705*, Wien 1936.

Dlaczego bito takie monety, przecież nie mogły uczestniczyć w obiegu pieniężnym? Możliwe, że spowodowane to było pasją kolekcjonerską, innego wyjaśnienia na razie nie widzę. A jak wyjaśnić nasz przypadek? Też chęcią kolekcjonowania rzadkości albo faktem, że w mennicy nie było stempla trzykrajcarówki (istniejące zniszczyły się), a w warunkach masowej ich emisji, żeby nadażyć z produkcją pewnej ilości tych pospolitych monet, do czasu wykonania poprawnego stempla awersu wykorzystano stempel dukata.